

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра **Фінансового менеджменту та фондового ринку**

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за магістерською програмою професійного спрямування
Фінансовий та страховий менеджмент

на тему: **«Сучасний стан та перспективи розвитку морського
страхування в Україні»**

Виконавець:

студент факультету **ФБС**

Тутов Віталій Олексійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., старший викл.

(науковий ступінь, вчене звання)

Домбровська Софія Олексіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. З розвитком світового вантажообігу склалася ситуація, коли суттєву частину світового вантажообігу обслуговує морський транспорт. Саме тому, в умовах жвавого розширення міжнародних економічних відносин, мультимодальних перевезень і зростання обсягів зовнішньої торгівлі між країнами та вантажообігу в цілому, морське страхування вантажоперевезень (страхування морських ризиків) набуває все більшого значення. Необхідно відзначити, що суттєвою мірою прогрес у мореплаванні спирався на економічну базу морського страхування у вигляді наданих гарантій щодо небезпечних і ризикованих підприємств. Морське страхування (страхування морських ризиків), що включає в себе не тільки страхування вантажів (карго), а й всякий майновий інтерес, пов'язаний з торговельним мореплаванням та видобуваючими морськими платформами, саме судно, вантаж, фрахт, плата за проїзд пасажирів, морська платформа, витрати/оплата щодо користування судном, очікуваний прибуток від майбутнього продажу вантажу і інші вимоги, що забезпечені самим судном, вантажем на борту і платою за перевезення (фрахтом). Також заробітна плата та інші суми, що призначені капітану судна та членам екіпажу судна, такі як витрати на репатріацію та відповідальність судновласника, служить цілям забезпечення безпеки мореплавання. В сучасному світі морське страхування вантажоперевезень, як форма боротьби з морськими небезпеками та піратством економічними методами, перетворилося на важливу сферу підприємництва, в якій формуються і перерозподіляються значні потоки фінансів.

Морське страхування (страхування морських ризиків) забезпечує захист інтересів (майнових) учасників торгового мореплавання (судновласник, вантажовласник тощо). Також даний вид страхування відповідно стимулює розвиток транспортних, торгових і виробничих підприємств та сприяє розвитку зовнішньої торгівлі країн і зміцнення їх позиції на світових ринках в цілому. Крім того, розвиток страхових відносин підвищує ефективність комерційної експлуатації вантажних суден та сприяє вирішенню соціальних певних завдань, більш того, податкові надходження від продажу послуг страхування є додатковим джерелом доходів державних та місцевих бюджетів країн світу. Варто відзначити, що морське страхування (страхування морських ризиків) забезпечує захист інтересів на рівні держав, галузей, підприємств різних рівнів та окремих індивідуумів. Морське страхування доречно розглядати в якості досить ефективного методу забезпечення безпеки вантажоперевезень та мореплавання в цілому, а також інструменту зниження ризиків негативних наслідків катастроф і аварій у морі. Необхідно відзначити, що держави, націлені у першу чергу на зовнішньоекономічну торгівлю, широко підтримують і активно стимулюють розвиток страхування міжнародних перевезень водним (у першу чергу морським) транспортом.

Морське страхування (страхування морських ризиків), як вид підприємницької діяльності, впроваджується також для систематичного

отримання прибутку, адже страховий бізнес в цілому і морське страхування у тому числі є досить прибутковим. Необхідно відзначити, що страховики (страхові компанії) консолідуєть суттєві за розміром капітали, використовують їх в обігу, у тому числі вкладаючи в інші досить прибуткові сфери підприємницької діяльності, диверсифікуючи тим самим ризики і стимулюючи розвиток економіки. Внаслідок цього постійно продовжується жорстка конкурентна боротьба на страховому ринку (національному, регіональному, світовому), що є притаманним наслідком для досить прибуткових видів підприємницької діяльності. У більшості розвинутих країн світу страхові компанії за своєю величиною капіталу і економічною “потужністю” стоять на одній сходинці з багатьма банками і завишаються важливою галуззю фінансового сектора національної та світової економіки.

Практичним та науковим проблемам морського страхування присвячені наукові праці таких дослідників, як: С.С. Осадець, О.Е. Лейст, Л.А. Лунц, М.В. Мних, В.О. Мусін, О.О. Гаманкова, Л.М. Федоров, Є.О. Харитонов, Я.М. Шевченко, В.О. Тархов, Н.М. Внукова, В.І. Серебровський, І.М. Кучеренко, Д.І. Мейєр та багатьох інших. У наукових працях вчених основна увага відводиться характеристиці проведення та зарубіжному досвіду здійснення морського страхування, дослідження видів та типів послуг зі страхування морських ризиків. Водночас, потребують подальшого дослідження основні показники, що характеризують стан морським страхуванням в Україні, сучасні проблеми та перепони щодо діяльності та подальшого розвитку та питання вдосконалення страхового захисту при здійсненні страхування морських ризиків.

Об’єктом дослідження є економічні процеси у галузі морського страхування.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних аспектів щодо перспектив розвитку морського страхування в Україні.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у розробці рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення морського страхування у СК «МЕГАПОЛІС».

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно вирішити наступні **завдання**:

- 1) розкрити сутність та значення морського страхування;
- 2) описати особливості державного регулювання морського страхування та ліцензійні умови провадження страхової діяльності в морській сфері в Україні;
- 3) розкрити підходи до оцінювання страхових ризиків у морському страхуванні;
- 4) провести оцінку фінансових результатів морського страхування на ринку страхування України;
- 5) провести аналіз фінансових показників страхової діяльності СК «МЕГАПОЛІС»;
- 6) оцінити вплив чинників на результативність морського страхування СК «МЕГАПОЛІС»;

7) розглянути перспективи розвитку морського страхування в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду;

8) визначити пріоритетні напрями розробки стратегії розвитку СК «МЕГАПОЛІС»;

9) обґрунтувати шляхи розвитку морського страхування СК «МЕГАПОЛІС».

Методи дослідження. Методичну основу магістерської роботи становлять спеціально-наукові та загально-наукові методи наукового пізнання. У процесі підготовки та написання даної роботи було використано наступні дослідницькі методи: узагальнення та наукова абстракція (щодо вивчення перспектив та проблем розвитку морського страхування в Україні), порівняльний аналіз (щодо дослідження світового міжнародного досвіду морського страхування); системний аналіз (щодо визначення теоретичних основ морського страхування); нормативно-правовий метод (для з'ясування умов державного регулювання та видання ліцензій щодо морського страхування); економіко-статистичний аналіз, табличний та графічний методи (щодо дослідження тенденцій розвитку морського страхування в Україні в цілому та в страховій компанії «МЕГАПОЛІС» у тому числі); формалізація (щодо дослідження особливостей морського страхування);

Інформаційною базою дослідження є основні положення нормативних актів та Законів України, аналітичні та статистичні матеріали Ліги страхових організацій України та Державної служби статистики України. Інформаційним забезпеченням даної роботи також виступають навчальні посібники, підручники, монографічні дослідження, статистичні звіти, періодична економічна література та Інтернет ресурси.

Структура роботи. Робота складається із вступу, 3-ох (трьох) розділів, висновків щодо поставлених завдань та списку використаних джерел з додатками. Повний обсяг кваліфікаційної роботи - 114 сторінки, основний зміст роботи викладений на 94 сторінках, у роботі розміщено 5 таблиць, 11 рисунків та 2 формули, список використаних джерел із 50 найменувань, 6 додатків.

Основні результати дослідження знайшли своє відображення у тезах доповіді на науково-практичній конференції.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі *«Теоретико-законодавчі основи морського страхування»* розглянуто сутність морського страхування, особливості законодавчого регулювання та ліцензійні умови морського страхування в Україні, методичні основи аналізу морського страхування.

У другому розділі *«Дослідження сучасного стану морського страхування на прикладі СК «Меганоліс»»* проаналізовано динаміку результатів морського страхування на ринку страхування в Україні, динаміку показників страхової діяльності СК «МЕГАПОЛІС» та чинники, які впливають

на результативність морського страхування СК «МЕГАПОЛІС»

У третьому розділі *«Перспективи розвитку морського страхування в Україні на прикладі СК «Мегаполіс»»* виявлено перспективи розвитку морського страхування в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду, пріоритетні напрями розробки стратегії розвитку СК «МЕГАПОЛІС», заходи щодо формування стратегії розвитку морського страхування СК «МЕГАПОЛІС».

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки роботи, можна відзначити наступні висновки.

1. Морське страхування - один із найдавніших видів страхування з власними багатовіковими традиціями пов'язаними у першу чергу з мореплавством. Об'єктом морського страхування, що включає в себе не тільки страхування вантажів (карго), є всякий майновий інтерес, пов'язаний з торговельним мореплавством та видобуваючими морськими платформами, саме судно, вантаж, фрахт, плата за проїзд пасажирів, морська платформа, витрати/оплата щодо користування судном, очікуваний прибуток від майбутнього продажу вантажу і інші вимоги, що забезпечені самим судном, вантажем на борту і платою за перевезення (фрахтом). Також заробітна плата та інші суми, що призначені капітану судна та членам екіпажу судна, такі як витрати на репатріацію та відповідальність судовласника і прийнятий на себе страховиком ризик (перестраховування).

2. Для страхування морських ризиків, перш за все необхідно скласти відповідний чинному законодавству договір. Необхідно відзначити, що сторонами договору морського страхування є страховик (страхова компанія) та страхувальник (клієнт). Водночас, страховиками відповідно до чинного законодавства можна визначити фінансові установи, що були створені у формі товариств з додатковою відповідальністю, командитних товариств, акціонерних товариств або повних м» (відповідно до Закону України «Про господарські товариства») «які одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності». Крім того, відповідно статті № 239 КТМУ [9], пункту 1 статті № 354 ГК, статті №979 ЦК та абзацу 1 статті №16 Закону України «Про страхування», договір морського страхування – це двостороння письмова угода, де страховик бере на себе зобов'язання за обумовлену договором винагороду (страхову премію) у разі настання передбачених у договорі випадковостей або небезпек (страхового випадку), яких може зазнати об'єкт страхування, виплатити відшкодування страхувальнику або іншій особі, на користь якої укладено договір, понесені збитки. Необхідно відзначити, що із прийняттям Закону України № 222-VIII «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 року почалося поступове переосмислення усіх складових практики страхування, у тому числі переосмислення щодо складових ліцензійних умов провадження страхової діяльності у сфері

морського страхування в Україні. Як результат, на початку 2016 року було прийнято оновлений законодавчий нормативно-правовий акт (тут та надалі - НПА) з питання ліцензійних умов провадження страхової діяльності у сфері морського страхування, тобто щодо ліцензійними умовами провадження господарської діяльності щодо надання фінансових послуг (окрім професійної діяльності на ринку цінних паперів) та були затверджені постановою № 913 КМУ (Кабінету Міністрів України) від 07.12.2016 року (тут та надалі - Ліцензійні умови № 913). Водночас необхідно відзначити, що чинність вказаного нормативно-правовий акт і на сьогодні викликає численні питання з боку здобувачів ліцензії та ліцензіатів, що можна трактувати як суттєву підставу для розгляду Ліцензійних умов № 913 та надання можливих рекомендацій щодо внесення змін щодо положень даного нормативно-правового акту (НПА).

3. Методичну основу магістерської роботи становлять спеціально-наукові та загально-наукові методи наукового пізнання. У процесі підготовки та написання даної роботи було використано наступні дослідницькі методи: узагальнення та наукова абстракція (щодо вивчення перспектив та проблем розвитку морського страхування в Україні), порівняльний аналіз (щодо дослідження світового міжнародного досвіду морського страхування); системний аналіз (щодо визначення теоретичних основ морського страхування); нормативно-правовий метод (для з'ясування умов державного регулювання та видання ліцензій щодо морського страхування); економіко-статистичний аналіз, табличний та графічний методи (щодо дослідження тенденцій розвитку морського страхування в Україні в цілому та в страховій компанії «МЕГАПОЛІС» у тому числі); формалізація (щодо дослідження особливостей морського страхування);

4. Обсяги перевезень морським транспортом мають помітну тенденцію до скорочення, адже якщо у 2017 році обсяги перевезень становили близько 3 032,50 тисяч метричних тонн, то вже у 2019 році обсяги перевезень скоротився вже на 50,42% і склав тільки 1892 тисяч метричних тонн, але в той же час в 2020 р. їх обсяг виріс до 2120,2 тисяч метричних тон або на 12,06% у порівнянні з 2019 роком. Причинами описаної ситуації можуть виступати різні фактори, але однією з них слід вважати як перекриття та/або суттєво укладення вантажоперевезень щодо шляхів України до Бердянського та Маріупольського портів. Необхідно відзначити, що на узбережжі України - у Маріуполі та Бердянську - розташовані великі порти, через які на експорт історично йде суттєва частка продукції металургії - однієї з головних статей національного експорту.

5. Товариство з додатковою відповідальністю «Страхове Товариство «Мегаполіс» зареєстроване 19 квітня 2006 року і є одним з провідних страховиків України. Згідно з рейтингами, опублікованими журналом «Insurance TOP» за 2018 рік, страхова компанія «Мегаполіс» є однією з лідерів ринку морського страхування.

У той же час у 2020 році обсяги страхових премій зросли на 4 562,10 тис.

грн. або на 20,27% у порівнянні із 2019 роком. Водночас, необхідно відзначити, що СТ «Мегаполіс» щорічно сплачувало страхові виплати, але розмір цих виплати склав 420 тис. грн., що не перевищило обсяги страхових премій (19 419,00 тис. грн.,) за аналізований період. Частка оборотних активів в 2020 р. зросла до 87,03% за рахунок значного зростання вартості оборотних активів (на 30,63%) при зменшенні вартості необоротних активів на 42,42%. Зростання вартості оборотних активів позитивно впливає на підвищення показників ліквідності страхової компанії. Вартість власного капіталу в 2020 р. зросла на 1,14%, а вартість довгострокових зобов'язань зросла на 35,99%, поточних зобов'язань – на 102,99%. При цьому частка власного капіталу скоротилася в 2020 р. до 72,32%, а поточних зросла та довгострокових зобов'язань – скоротилася до 11,18% та 16,50% відповідно. Якщо тенденція до нарощення оборотних активів свідчить про підвищення ліквідності, то тенденція до зростання частки власного капіталу свідчить про поліпшення платоспроможності. Чистий дохід від реалізації послуг в 2020 р. зріс на 16,57% або на 29 701,00 тис. грн., порівняно з 2019 р. і склав 208 924,00 тис. грн. Обсяги валового прибутку в 2020 р. цей показник зросли на 10,77% або на 18 311,00 тис. грн., порівняно з 2019 р. і склали 188 314,00 тис. грн. За період 2018 – 2020 рр. обсяги чистого прибутку зросли більш як в 2 рази (на 141,36% або на 687,00 тис. грн.) і склали 1 173,00 тис. грн. Відповідно, це свідчить про суттєве підвищення ефективності діяльності аналізованої страхової компанії.

Водночас, дана ситуація пояснюється зміцненням позицій на страховому ринку України, зниженням операційних витрат та зростанням інших доходів страхової компанії.

6. На сьогоднішній день еволюція глобальної економічної системи суттєво впливає на структуру та напрямки розвитку міжнародних торгових потоків, як і на попит щодо послуг/товарів (в тому числі пов'язаних з водними (морськими) перевезеннями).

Необхідно зазначити, що СТ «Мегаполіс» вживає низку заходів щодо подальшого зменшення ризиків власної діяльності шляхом внесення до договорів страхування умов щодо припинення дії договорів страхування у разі не внесення страхувальниками чергового страхового платежу; здійснення дієвого контролю за діяльністю страхових посередників, які здійснюють частину страхової діяльності підприємства. Помітно, що в за період 2018 – 2020 рр. спостерігається стабільне зростання валового прибутку, що можна пояснити зростанням обсягів основної діяльності, стабільним підвищенням ліквідності та поліпшенням платоспроможності, що було наведено вище. Захист діяльності та інтересів компанії здійснюють юристи, які здійснюють представницькі функції у судах, інших правоохоронних органах, організаціях, установах та підприємствах і органах державної влади. Окрім цього з метою підвищення валового прибутку компанія вживає заходів для розширення своєї діяльності шляхом рекламування своїх послуг та створення позитивного іміджу як серед своїх клієнтів, так і серед потенційних страхувальників шляхом

неухильного виконання своїх обов'язків за договорами страхування та своєчасних і повних виплат страхового відшкодування страхувальникам.

7. У морському страхуванні з роками стабільно зростає необхідність у все вищому рівні/якості страхового захисту, адже все частіше випадки, що рівень послуг страховиків з певних причин (обсяги страхової відповідальності, рівень та якість, небажання фінансовими структурами судовласників співробітництва зі страховиками із країн що розвиваються тощо) не відповідає сучасним потребам судовласників чи їх іноземних партнерів, що в основному приводить до звертання потенційних страхувальників до страхових ринків Західної Європи та Північної Америки.

Для підтримки подальшого становлення і розвитку морського страхування в Україні не чітко систематизувати та вирішити існуючі проблеми, у тому числі орієнтування на інтереси страхувальників та досвід європейських страховиків та страхувальників. Водночас, необхідне впровадження та подальше використання інноваційних методів (у тому числі диджиталізація) управління складовими відносин на ринку страхування та оновлення сформованої системи страхування вантажоперевезень (у першу чергу вантажоперевезень морським транспортом). При цьому, відповідно до міжнародних списків та рейтингів Україна знаходиться на передостанніх позиціях серед морських країн Європи.. Основними проблемами у розвитку страхового ринку є: низький рівень страхових виплат та проблема доброчесності страхових компаній; недовіра населення до страхових компаній та низька зацікавленість у страхових продуктах; формування незбалансованої структури страхового портфеля окремих страхових компаній та зумовлені цим диспропорції у розвитку різних видів страхування; обмеженість ліквідних і надійних інструментів для реалізації інвестиційної діяльності страхових компаній. Усі вищезазначені проблеми та перепони розвитку страхового ринку України є взаємопов'язаними та перш за все потребують саме комплексного вирішення.

8. Отже, цілком логічною можна вважати необхідність визначення пріоритетних напрямів розробки стратегії розвитку СТ “Мегаполіс” у сфері морського страхування в цілому та страхування морських перевезень у тому числі. Вважаємо, що збільшити обсяги морського страхування для СТ “Мегаполіс” можна за рахунок наступних стратегічних етапів розвитку:

1) збільшення ставок комісійних винагород страховим агентам (брокерам), які виконують страхування вантажів, що перевозяться морським транспортом для підвищення мотивації даних співробітників під час укладення договорів страхування;

2) збільшення обсягу та якості проведення реклами цього виду страхування у вигляді банерів, листівок, використання засобів масової інформації та мережі Інтернет;

3) вдосконалення роботи, пов'язаної зі зменшенням збитків без тяганини, затримки виплат відшкодувань, оскільки це негативно позначається на іміджі

страхових компаній, а без вирішення цієї проблеми компанія може втратити клієнтів, які перейдуть до конкурентів;

4) збільшення ступеня надійності цієї галузі та встановлення єдиних стандартів надання страхових послуг, використовуваних в міжнародній практиці (встановлення системи ГЛОНАСС, тобто глобальної навігаційної супутникової системи, відстеження пересування вантажу тощо)

5) впровадження діджиталізації в діяльність

6) залучення іноземного капіталу на вигідних страховику умовах

9. Стрімкий розвиток інтернет-технологій відкриває нові можливості у сфері страхування. Адже, перенасичення страхового ринку традиційними послугами вимагає пошуку нових підходів до споживача, тому в найближчому майбутньому впровадження інновацій у процес збуту страхових та інших фінансових.

Варто відзначити, що діджиталізація сприятиме процесу отримання інформації про будь яку фінансову установу у доступній формі та короткі строки. Саме тому найбільш суттєвим позитивним ефектом впровадження діджиталізація стане створення відкритого в інформаційному сенсі ринку страхування.

Іноземні інвестори звертають увагу перш за все на: наявність страхового портфеля як для корпоративних так і приватних клієнтів, робота широкої мережі філіалів, робота в страховому бізнесі, наявність кваліфікованого персоналу[41].

Страховий ринок для іноземних інвесторів має такі привабливі сторони:

1) Страховий бізнес не обтяжений боргами перед західними фінансовими інститутами, на відміну від інших галузей економіки;

2) В Україні застраховано близько 10% ризиків, а зі страхування життя – лише 1%. У країнах Європи застраховано близько 90% ризиків, а проникнення на ринки інших країн стає необхідністю;

3) Можливість створення прибуткової та працездатної моделі взаємодії технологій та капіталів українських та західних страховиків. За останні 7 років багато страхових компаній викуплено або перекуплено іноземцями;

4) Відносно низький рівень збитковості страхового ринку, порівняно з західними страховими ринками.

АНОТАЦІЯ

Тутов В.О, «Сучасний стан та перспективи розвитку морського страхування в Україні»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності
«072 Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою
«Фінансовий та страховий менеджмент» __ Одеський національний
економічний університет
м. Одеса, 2021 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – економічні процеси у галузі морського страхування.

У роботі розглядаються теоретичні основи морського страхування. Проаналізовано сучасний стан морського страхування на прикладі СК «Мегаполіс». Запропоновано перспективи розвитку морського страхування в Україні на прикладі СК «Мегаполіс».

Ключові слова: морське страхування, ринок морського страхування, страхування морських перевезень, активи страхової компанії, пасиви страхової компанії, міжнародний страховий ринок.

ANNOTATION

V.O. Tutov, «Current state and prospects for development of marine insurance in Ukraine»,
thesis for Master degree in specialty «072 Finance, Banking and Insurance»
under the program «Financial and insurance management»,
Odessa National Economic University
Odessa, 2021

Thesis consists of three chapters. Object of study is economic processes in the marine insurance sphere.

Diploma thesis deals with theoretical aspects of the essence of marine insurance. The current state of marine insurance is analyzed on the example of Megapolis Insurance Company. Prospects for the development of marine insurance in Ukraine on the example of Megapolis Insurance Company are proposed.

Keywords: marine insurance, marine insurance market, maritime shipping insurance, insurance company assets, insurance company liability, international insurance market.